
**ДОСЛІДЖЕННЯ ЯК РУШІЙ ЗМІН: НОВИЙ ПОГЛЯД НА
СОЦІАЛЬНУ РОБОТУ**
(РЕЦЕНЗІЯ НА КНИГУ ТЕТЯНИ СЕМИГІНОЇ «СПРИЯЮЧИ ЗМІНАМ:
ДОСЛІДЖЕННЯ В СОЦІАЛЬНІЙ РОБОТІ»)

**RESEARCH AS A DRIVER OF CHANGE: A NEW PERSPECTIVE ON
SOCIAL WORK**

(A REVIEW OF TETYANA SEMIGINA'S BOOK "PROMOTING CHANGE:
RESEARCH IN SOCIAL WORK")

Ганна Слозанська,

докторка педагогічних наук, професорка, завідувачка кафедри спеціальної та
інклюзивної освіти, Тернопільський національний педагогічний університет імені
Володимира Гнатюка, Тернопіль, Україна;

annaslozanska@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-8394-4925>

Перші дні 2025 року відзначились тим, що побачила світ книжка Тетяни Семигіної «Сприяючи змінам: дослідження в соціальній роботі» (Семигіна, 2025). Напевне, з позицій сьогодення важко навіть оцінити значення цього видання. Чи не вперше у вітчизняній професійній літературі із соціальної роботи з'явилась наукова робота, котра охоплює всебічний аналіз парадигм досліджень у соціальній роботі – позитивістську, інтерпретативну та критичну. При цьому наскрізний акцент у виданні зроблено на ролі дослідницьких підходів у вдосконаленні соціальних послуг та покращенні життя вразливих груп населення.

Ця праця привертає увагу своєю структурованістю та глибиною аналізу. Вже з перших сторінок авторка пропонує читачеві зануритися у контекст розвитку соціальної роботи як науки та практики, наголошуючи на важливості досліджень для зміцнення професійної ідентичності. Перший розділ книги слугує своєрідним введенням у світ дослідницької соціальної роботи, де Т. Семигіна доступно пояснює роль досліджень у формуванні доказової бази соціальної роботи, а також у розробці ефективних стратегій підтримки клієнтів.

Не менш важливим є другий розділ, присвячений етичним аспектам дослідницької діяльності в соціальній роботі. Тут авторка розглядає основні етичні принципи соціальної роботи, зокрема принципи конфіденційності, поваги до гідності клієнтів, інформованої згоди та захисту прав учасників досліджень. Вона акцентує увагу на тому, що етика не є просто формальним набором правил, а повинна бути втілена в кожному етапі дослідження, від його планування до публікації результатів. Авторка наголошує на важливості врахування вразливості учасників досліджень, оскільки це безпосередньо пов'язано з їхнім емоційним, психологічним та соціальним станом.

Т. Семигіна також акцентує увагу на важливості інтеграції етичних принципів у сам процес дослідження, наданні максимального захисту прав учасників, їхнього доступу до інформації про дослідження, а також на

необхідності врахування культурних та соціальних аспектів у визначенні етичних стандартів. Вона розглядає не тільки етичні дилеми, що виникають у процесі досліджень, але й дає практичні рекомендації щодо їх вирішення, що дозволяє соціальним працівникам та дослідникам уникнути потенційних етичних порушень.

Особливу увагу в книзі Тетяни Семигіної приділено партисипативним підходам, які можна розглядати як ціннісну інновацію для вітчизняної соціальної роботи. У традиційних дослідженнях клієнти часто виступають лише як об'єкти, до яких застосовують певні теоретичні моделі та методиче А от за партисипативного підходу вони набувають активної ролі співдослідників. Наразі такий підхід кардинально змінює саму природу взаємодії між дослідниками та учасниками досліджень, сприяючи переходу від ролі пасивного спостерігача до безпосереднього учасника дослідницького процесу. Клієнти не лише надають інформацію, а й можуть бути залучені до формулювання питань, визначення цілей дослідження та оцінки результатів.

Слід додати, що партисипативний підхід відображає основні цінності сучасної професійної соціальної роботи, зокрема орієнтацію на повагу до людської гідності, забезпечення рівності і справедливості. Він сприяє створенню більш відкритого, чутливого до потреб і реалій учасників процесу дослідження. Крім того, цей підхід дозволяє посилити довіру до соціальних працівників, оскільки клієнти відчують, що їхня думка має значення і може реально впливати на зміну ситуації.

Крім того, партисипативні дослідження надають можливість глибше зрозуміти проблеми та потреби вразливих груп, оскільки вони базуються на досвіді самих учасників. Це дозволяє не лише формулювати більш точні та відповідні стратегії допомоги, але й сприяє розвитку більш чутливого до контексту підходу в соціальній роботі. Таким чином, партисипативні підходи, як впливає з робіт Т. Семигіної (Семигіна, 2021b; Семигіна, 2020a; Семигіна, 2025), а також інших науковців (Craig & Bigby, 2015; Stringer, 2014), відображають не лише етичні принципи соціальної роботи, а й її глибоку ціннісну основу, де клієнт позиціонується не просто як об'єкт допомоги, а й має суб'єктність та виступає активним учасником змін у своєму житті.

Цей підхід також знаменує собою розвиток етичної культури в соціальній роботі. Взаємодія між дослідниками та учасниками, де останні займають рівноправну позицію, допомагає долати традиційні дисбаланси у відносинах «професіонал — клієнт». Він сприяє створенню більш гуманного поля для проведення досліджень та дотриманню етичних норм на всіх етапах дослідження.

Третій розділ книги пропонує читачеві детальний огляд парадигм дослідження, починаючи від позитивістської та закінчуючи критичною. Такий умовний поділ дослідницького спектру на альтернативні парадигми відповідає позиції інших дослідників (Morris, 2016; Ryan, 2018). Авторка майстерно демонструє переваги кожної з парадигм, наводячи приклади їхнього застосування у соціальних дослідженнях. Особливо цінним є те, що Т. Семигіна не просто описує ці підходи, а також допомагає читачам зрозуміти, як правильно обрати парадигму та дослідницький дизайн відповідно до поставлених цілей та

специфіки дослідження. Вона пропонує чіткі рекомендації, зокрема для тих, хто тільки починає свій шлях у дослідженнях соціальної роботи.

Зокрема, Т. Семигіна розглядає позитивістську парадигму, яка, хоч і є однією з найстаріших, має своє значення у соціальних дослідженнях, особливо коли потрібно отримати об'єктивні, вимірювані дані. Однак, вона не оминає і складнощі та обмеження цього підходу, що стосуються проблеми зниження соціальної реальності до кількісних показників, ігнорування контексту та складності людських взаємодій. Для прикладу, авторка наводить дослідження із закордонної практики, де позитивістські методи використовуються для аналізу ефективності соціальних програм, але підкреслює, що вони часто залишають без уваги суб'єктивні аспекти людського досвіду.

Далі Т. Семигіна зосереджує увагу на інтерпретативній парадигмі, яка дозволяє глибше зрозуміти значення та контекст соціальних явищ через досвід учасників дослідження. Авторка підкреслює, що цей підхід краще підходить для вивчення таких складних і багатогранних тем, як соціальна інтеграція, культурні трансформації або зміни в умовах війни. Однак і тут є виклики, зокрема необхідність врахування різноманіття інтерпретацій, що можуть бути надані учасниками дослідження, і небезпека того, що дослідник може бути надто впливовим у формуванні результатів.

Нарешті, авторка розглядає критичну парадигму, яка ставить під сумнів існуючі соціальні структури та владарювання, прагнучи виявити і виправити соціальні нерівності. Цей підхід особливо актуальний у контексті соціальної роботи, оскільки сприяє розумінню причин соціальних проблем і боротьбі за соціальну справедливість. Проте авторка зазначає, що важливим є усвідомлення ризиків цього підходу: надмірна політизація дослідження може призвести до ідеологічної пристрасності, що заважає об'єктивному аналізу.

У третьому розділі також чітко простежується, як кожна з парадигм може бути застосована в конкретних умовах та чому вибір підходу залежить від дослідницьких запитів, цілей та досвіду самого соціального працівника. Цікавий авторський виклад допомагає читачу краще зрозуміти, як адаптувати ці підходи до реальних соціальних умов і вирішення практичних завдань.

Четвертий розділ книги розкриває широкий спектр дослідницьких стратегій, технік і методів, застосовуваних у соціальній роботі. Авторка зосереджується на таких методах, як експериментальні стратегії, оцінювальні дослідження, дослідження в дії, кейс-стаді, етнографічні та наративні підходи. Кожен із цих методів подається не лише через теоретичні основи, але й через практичні приклади, що дозволяє читачеві краще зрозуміти їх застосування в реальних умовах. Таке розширене висвітлення методів дослідження, безумовно, корисне для соціальних працівників, які прагнуть поглибити свої знання та навички в галузі досліджень.

Розділ п'ятий зосереджений на тому, як результати досліджень можуть стати рушієм змін у соціальній роботі. Тут Т. Семигіна розглядає стратегії просування змін, починаючи від формулювання результатів досліджень і закінчуючи їхнім впровадженням у соціальну практику. Важливим аспектом є роль соціальних працівників у цьому процесі: авторка акцентує на тому, що для ефектної трансформації соціальних послуг необхідна тісна співпраця між

дослідниками, практиками та політиками. Вона детально описує, як дослідження можуть впливати на формування нових політик і програм, які в свою чергу покращують якість життя вразливих груп населення.

Заклучні розділи книги підсумовують всі розглянуті аспекти досліджень і надають рекомендації щодо їх інтеграції в професійну практику. Авторка чітко демонструє, що наукові дослідження можна вважати суто академічними справами, вони – важливі інструменти для реальних змін у соціальній роботі.

Авторка вдало інтегрувала в книжку свої попередні методологічні статті (Єрошенко & Семигіна, 2018; Семигіна, 2020b, 2021a, 2021c, 2022b) та дослідницькі роботи (Столярик & Семигіна, 2024; Stoliaryk & Semigina, 2022; Yaroshenko & Semigina, 2022), що додає додаткову цінність виданню. Вона не лише звертається до теоретичних підходів і парадигм, а й демонструє їх практичне застосування, посилаючись на результати власних досліджень. Це дозволяє читачам побачити, як ці методи працюють у реальних умовах соціальної роботи. Використання власних досліджень як прикладів робить книжку більш доступною та зрозумілою, а також підтверджує її наукову значущість.

Обраний Т. Семигіною структурний підхід, що поєднує теоретичні знання з практичними прикладами та стратегіями, робить рецензовану книгу цінним виданням для фахівців у галузі соціальної роботи, а також для тих, хто тільки розпочинає свій шлях у цьому напрямку.

ЛІТЕРАТУРА

Єрошенко, К.М. & Семигіна, Т. В. (2018). Дослідження в дії у соціальній роботі: ролі дослідника. Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна», 1, 123-126.

Семигіна, Т. (2020a). Клієнти соціальної роботи як співдослідники. *Міжгалузеві диспути: динаміка та розвиток сучасних наукових досліджень*: матеріали міжнародної наукової конференції. Т.2 (с.33-35). Вінниця: МЦНД. <http://dx.doi.org/10.36074/10.07.2020.v2.04>

Семигіна, Т. (2020b). Чи завжди цифри мають значення: Огляд парадигм дослідження у соціальній роботі. *Path of science*, 6(7), 3001-3011. <http://dx.doi.org/10.22178/pos.60-2>

Семигіна, Т. (2021a). Використання обґрунтованої теорії у дослідженнях із соціальної роботи. *Ricerche scientifiche e metodi della loro realizzazione*. Т. 2 (pp. 8-10). Bologna-Vinnytsia: Associazione Italiana di Storia Urbana & Piattaforma scientifica europea. <https://doi.org/10.36074/logos-14.05.2021.v2.01>

Семигіна, Т. (2021b). Дослідники як агенти змін (використання дослідження в дії у соціальній роботі). *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Серія «Соціальна робота»*, 1(7), 37–41. <https://doi.org/10.17721/2616-7786.2021/7-1/7>

Семигіна, Т. (2021c). Критична парадигма досліджень у сучасній соціальній роботі. У кн.: *Scholarly disputes in philosophy, sociology, political science, and history amidst globalization and digitalization: Conference proceedings* (с. 96–99). Baltija Publishing. <http://dx.doi.org/10.30525/978-9934-26-181-7-25>

Семигіна, Т. (2022a). Критична етнографія: можливості для досліджень у соціальній роботі. *Social Work and Education*, 9(3), 405-421. <https://doi.org/10.25128/2520-6230.22.3.7>

Семигіна, Т. (2022b). Методологія фотоголос (photovoice) у дослідженнях із соціальної роботи. *Social Work and Education*, 9(2), 210-225. <http://dspace.tnpu.edu.ua/handle/123456789/26438>

Семигіна, Т. (2025). *Сприяючи змінам: дослідження в соціальній роботі*. Таллінн: Teadmus. <https://teadmus.org/main-publications/sm-69>

Столярик, О. & Семигіна, Т. (2024). Голоси стійкості: рефлексії українських соціальних працівників у час війни. *Social Work and Education*, 11(1), 7-22. <http://dx.doi.org/10.25128/2520-6230.24.1.1>

Craig D., Bigby C. (2015). Critical realism in social work research: Examining participation of people with intellectual disability. *Australian Social Work*, 68(3), 309–323. <https://doi.org/10.1080/0312407X.2015.1024268>

Morris, T. (2006). *Social work research methods: Four alternative paradigms*. Sage.

Ryan, G. (2018). Introduction to positivism, interpretivism and critical theory. *Nurse researcher*, 25(4), 41-49. <https://doi.org/10.7748/nr.2018.e1466>

Stoliaryk, O. & Semigina T. (2022). Piloting a Strengths-Based Intervention to Enhance the Quality of Life of Families Raising Children With Autism. *Social Welfare: Interdisciplinary Approach*, 12, 36-55. <http://dx.doi.org/10.15388/SW.2022.12.13>

Stringer, E. (2014). *Action research* (4th ed.). Sage publications.

Yaroshenko A. & Semigina T. (2022). Exploring Gender Stereotypes among Prospective Foster Families. *Socialinė Teorija, Empirija, Politika Ir Praktika*, 25, 62-79. <https://doi.org/10.15388/STEPP.2022.48>